O‘ZBEKISTONDA SANOATNING DRAYVER SOHALARINI QTISODIY BARQARORLIKKA ERISHISHDAGI ROLI

XOLBOZOROV MUZRAF YUSUP O‘G‘LI
Toshkent kimyo-texnologiya institute
“Sanoat iqtisodiyoti va menejmenti”
кafedrasi mustaqil izlanuvchisi
muzrofxolbozorov@gmail.com

Annotatsiya: Mamlakatda iqtisodiy barqarorlikni ta’minlash – bu nafaqat barqaror o‘sish sur’atlariga erishish, balki ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotning uzluksiz davom etishini ta'minlaydigan muhim strategik vazifadir. Ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasida iqtisodiy barqarorlikka erishishda “drayver” sohalar – ya’ni iqtisodiyotning asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida namoyon bo‘layotgan tarmoqlarning roli, ularning bugungi holati va kelgusidagi rivojlanish istiqbollari tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: Iqtisodiy barqarorlik, drayver sohalar, sanoat, YaIM, qishloq xo‘jaligi, axborot texnologiyalari, logistika sohasi, energetika sektori, turizm salohiyati, investitsiyalar, eksport hajmi, innovatsiyalar, davlat siyosati, iqtisodiy o‘sish, raqamli iqtisodiyot, eksport, import, milliy iqtisodiyot, infratuzilma.

Drayver sohalar deganda iqtisodiy o‘sishni tezlashtirishga, yangi ish o‘rinlarini yaratishga, innovatsion texnologiyalarni joriy etishga va eksport hajmini ko‘paytirishga xizmat qiladigan strategik tarmoqlar tushuniladi. Bunday tarmoqlar O‘zbekiston sharoitida sanoat, qishloq xo‘jaligi, transport-logistika, energetika, axborot texnologiyalari va turizm kabi yo‘nalishlarni o‘z ichiga oladi. Bu sohalar nafaqat o‘zlarining iqtisodiy salohiyati, balki boshqa tarmoqlarni ham rivojlantirishga turtki bo‘ladigan ta’siri bilan ajralib turadi. Shu bois, O‘zbekistonning iqtisodiy barqarorligiga erishishda aynan shu drayver sohalarning roli beqiyosdir.

Yurtimizda so‘nggi yillarda amalga oshirilayotgan islohotlar aynan mana shu drayver sohalarning rivojlanishiga xizmat qilmoqda. Xususan, sanoat ishlab chiqarishini modernizatsiya qilish, yangi quvvatlarni ishga tushirish, xorijiy investitsiyalarni jalb etish, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha muhim qadamlar tashlandi. Qishloq xo‘jaligida suv tejovchi texnologiyalar, klaster tizimi, zamonaviy agrotexnikalar joriy etilib, mahsulot yetishtirish hajmi oshmoqda. Transport va logistika yo‘nalishida esa yangi avtomobil va temir yo‘llar, xalqaro tranzit koridorlari, multimodal markazlar qurilishi O‘zbekistonni mintaqaviy bog‘lovchi markazga aylantirish imkonini bermoqda.

Bularning barchasi mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishini ta’minlashga xizmat qilmoqda. Albatta, bu jarayonda mavjud imkoniyatlar bilan birga, ayrim muammolar va cheklovlar ham mavjud. Jumladan, ayrim tarmoqlarda texnologik yangilanish sur’ati past, investitsiyalarni jalb qilishda byurokratik to‘siqlar mavjud, kadrlar salohiyati ham har doim ham zamon talablari darajasida emas. Ammo shunga qaramay, hukumat tomonidan bu yo‘nalishlarda muhim islohotlar amalga oshirilmoqda, tahlillar asosida istiqbolli yo‘nalishlar tanlanmoqda, xorijiy tajribalar o‘rganilmoqda. Asosiysi, jamiyatda o‘zgarishlarga bo‘lgan ijobiy kayfiyat va ishonch tobora kuchayib bormoqda.

Shuni alohida ta’kidlash joizki, iqtisodiy barqarorlik – bu faqat raqamlar bilan o‘lchanadigan ko‘rsatkich emas, balki aholi turmush darajasining yaxshilanishi, barqaror ish o‘rinlari yaratilishi, makroiqtisodiy muvozanatning saqlanishi, iqtisodiy xavfsizlikning ta’minlanishi kabi murakkab tizimlarning uyg‘unligidir. Bu esa bevosita drayver sohalarning raqobatbardoshligini oshirish, ularni zamonaviy bosqichga olib chiqish bilan chambarchas bog‘liqdir. Mamlakatda amalga oshirilayotgan iqtisodiy siyosat aynan shu maqsadlarni o‘z oldiga qo‘ymoqda va bu yo‘nalishda qator dasturlar, strategiyalar ishlab chiqilgan.

Yana bir muhim jihat shundaki, bugungi global iqtisodiyotda raqobat kuchli bo‘lib, har bir davlat o‘zining ustuvor tarmoqlarini aniqlab, ularni rivojlantirishga alohida e’tibor qaratmoqda. O‘zbekiston ham bu borada chetda qolmayapti. Bunda “O‘zbekiston – 2030” strategiyasi, Prezidentimiz tomonidan belgilangan ustuvor yo‘nalishlar, milliy va hududiy investitsiya dasturlari aynan iqtisodiyotning drayver sohalariga asoslanmoqda. Bu esa uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlikka zamin yaratadi. Shuningdek, mahalliy xomashyo bazasiga tayangan holda, eksportbop mahsulotlar ishlab chiqarishga o‘tish, ilm-fan bilan ishlab chiqarish o‘rtasidagi integratsiyani kuchaytirish orqali iqtisodiy modelni yanada mustahkamlash ko‘zda tutilgan.

Barcha bu ijobiy o‘zgarishlar mamlakatning iqtisodiy mustahkamligini oshiradi. Ammo iqtisodiy barqarorlikka erishish jarayoni o‘z-o‘zidan kechmaydi. Bu jarayon doimiy monitoring, tahlil, innovatsion yondashuv va qat’iy siyosiy iroda talab qiladi. Drayver sohalarning istiqboli haqida fikr yuritganda, biz faqat hozirgi holatni emas, balki kelgusi yillarda bu tarmoqlar qanday yo‘nalishda rivojlanishini, qanday imkoniyatlar va tahdidlar mavjudligini ham hisobga olishimiz lozim. Bu esa o‘z navbatida ilmiy yondashuv, strategik rejalashtirish va xalqaro tajribani chuqur o‘rganishni talab qiladi.

O‘zbekiston iqtisodiyotining barqaror rivojlanishida drayver sohalarining o‘rni yildan-yilga ortib bormoqda. So‘nggi yillarda mamlakatda sanoat, energetika, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, agrosanoat majmuasi, logistika va xizmatlar sohasining modernizatsiyasi iqtisodiy o‘sishning asosiy omillaridan biriga aylanganini ko‘rish mumkin. Ushbu sohalar milliy iqtisodiyotni diversifikatsiyalash, ichki bozorni to‘ldirish va eksport hajmini oshirishda muhim rol o‘ynamoqda.

O‘zbekiston iqtisodiy barqarorligini baholashda asosiy makroiqtisodiy ko‘rsatkichlar – yalpi ichki mahsulot (YaIM) o‘sish sur’ati, inflyatsiya darajasi, ish bilan bandlik holati va zamonaviy sanoatning iqtisodiyotdagi ulushi muhim rol

o‘ynaydi. Quyidagi jadvalda 2018-2024 yillar davomida ushbu ko‘rsatkichlar dinamikasi aks ettirilgan (1-jadval):

1-jadval

2018-2024 yillar davomidagi makroiqtisodiy ko‘rsatkichlar [15]

Ko‘rsatkichlar	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**
YaIM o‘sish sur’ati (%)	5.4	5.7	1.6	7.4	5.7	6.0	5.9
Inflyatsiya darajasi (%)	14.3	15.2	11.1	10.0	12.3	9.0	8.5
Raqamli sanoat ulushi (%)	2.1	2.4	2.9	3.6	4.2	5.0	6.2
Ishsizlik darajasi (%)	9.3	9.0	10.5	9.7	9.3	8.8	8.2

Jadvaldagi ma’lumotlarga asoslanib aytadigan bo‘lsak, ushbu yillarda YaIM o‘sish sur’ati ijobiy tendensiyani ko‘rsatmoqda, ayniqsa 2021-yildagi sakrash iqtisodiy tiklanishni bildiradi. Inflyatsiya darajasi asta-sekin pasaymoqda, bu esa pul-kredit siyosati samaradorligidan dalolat beradi. Raqamli sanoat ulushi barqaror ravishda ortib bormoqda, bu O‘zbekiston iqtisodiyotining raqamli transformatsiyaga qadam qo‘yayotganidan dalolat beradi. Ishsizlik darajasi esa bosqichma-bosqich kamaymoqda, bu esa barqaror iqtisodiy o‘sish fonida ijtimoiy ta’sirni ko‘rsatadi.

1. *Sanoatda qo‘shilgan qiymat hajmini oshirish va yuqori daromadli ish o‘rinlarini yaratish:* Bu yo‘nalishda sanoat tarmoqlarining modernizatsiyasi va diversifikatsiyasi ustida ishlanmalar davom ettirilmoqda. Katta sanoat korxonalari va yangi ishlab chiqarish zavodlari qurilishi orqali yuqori daromadli ish o‘rinlari yaratilmoqda. Shuningdek, yangi texnologiyalarni joriy etish va innovatsion loyihalarni amalga oshirish orqali sanoatning qo‘shilgan qiymati oshirilmoqda.

2. *Yirik korxonalar tomonidan import o‘rnini bosuvchi mahsulotlarni ishlab chiqarish:* O‘zbekistonning sanoat korxonalari, ayniqsa, mashinasozlik va to‘qimachilik tarmoqlarida import o‘rnini bosuvchi mahsulotlarni ishlab chiqarishga e’tibor qaratmoqda. Bunda mahsulotlarning sifatini oshirish va narxlarini

raqobatbardosh qilishga yo‘naltirilgan investitsiya loyihalari amalga oshirilmoqda. Xususan, to‘qimachilik va qurilish materiallari sanoatida ichki ishlab chiqarishni ko‘paytirish uchun yangi zavodlar ishga tushirilmoqda.

3. *Hududiy korxonalar bilan kooperatsiya aloqalarini kengaytirish:* Hududlararo sanoat aloqalarini rivojlantirish va kooperatsiya o‘rnatish bo‘yicha bir qator tashabbuslar amalga oshirilmoqda. Mahalliy korxonalar o‘rtasida ishlab chiqarish zanjirlarini uzluksiz qilish va umumiy ishlab chiqarish quvvatlarini yaxshilash maqsadida hududiy kooperatsiya kengaytirilmoqda. Bu esa mahalliy resurslardan samarali foydalanishni ta’minlaydi.

4. *Har bir tumanda zamonaviy texnologik sanoat zonalarini tashkil etish:* Turli hududlarda zamonaviy texnologik sanoat zonalari tashkil etilmoqda. Bu zonalarda yuqori texnologiyalar asosida yangi ishlab chiqarish tarmoqlari va innovatsion korxonalar tashkil etilib, mahalliy resurslardan samarali foydalanishga erishilmoqda. Sanoat zonalarida yangi texnologiyalar va ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirishga katta e’tibor qaratilmoqda.

5. *Respublikaning 60 ming kvadrat kilometr maydonida geologiya-qidiruv ishlarini amalga oshirish:* Geologiya-qidiruv ishlari amalga oshirilmoqda. Bu ishlar tabiiy resurslarni, shu jumladan foydali qazilmalarni aniqlash va ulardan samarali foydalanish uchun zaruriy ilmiy asosni yaratadi. Hududlar bo‘yicha qidiruv ishlari davom etmoqda va yangi foydali qazilmalar kashf etilmoqda.

6. *To‘qimachilikda ip kalavani qayta ishlash darajasini 100 foizga yetkazish hamda yuqori sifatli matoga talabni qondirish uchun 400 ming tonna sun’iy va aralash tola ishlab chiqarishni yo‘lga qo‘yish:* To‘qimachilik sanoatini rivojlantirish borasida ip kalavani qayta ishlash darajasi sezilarli darajada oshirildi. Sun’iy va aralash tola ishlab chiqarish hajmi oshirilmoqda, yangi ishlab chiqarish zavodlari ishga tushirilmoqda. Shuningdek, yuqori sifatli matolarni ishlab chiqarish uchun zarur resurslar va texnologiyalarni joriy etish bo‘yicha sa’y-harakatlar amalga oshirilmoqda.

7. *Qurilish materiallarini ishlab chiqarish hajmini 2 baravarga ko‘paytirish va yangi turdagi energiya tejamkor materiallarini ishlab chiqishni kengaytirish:* Qurilish materiallari sanoatida ishlab chiqarish quvvatlari kengaytirilmoqda. Yangi turdagi energiya tejamkor materiallar ishlab chiqarish texnologiyalari ishlab chiqilmoqda. Qurilish sohasidagi bu yangiliklar nafaqat ichki bozorda, balki eksportni ham oshirishga imkon beradi.

8. *Farmatsevtika sohasida dori vositalariga ehtiyojni 70 foizga ichki ishlab chiqaruvchilar hisobiga qoplash:* Farmatsevtika sohasida ichki ishlab chiqarishni kengaytirish borasida ishlanmalar davom etmoqda. Dori vositalarining katta qismi ichki ishlab chiqaruvchilar tomonidan ishlab chiqarilmoqda, bu esa mamlakatni dori bilan ta’minlashda mustaqillikni oshiradi.

9. *Charm-poyabzal sanoatiga 30 dan ortiq nufuzli xorijiy brendlarni jalb qilish hisobiga qo‘shilgan qiymatni 5 barobarga oshirish:* Charm-poyabzal sanoatida xorijiy brendlar bilan hamkorlik yo‘lga qo‘yilgan. 30 dan ortiq nufuzli brendlarni jalb qilish orqali ishlab chiqarish hajmi va qo‘shilgan qiymat oshirilmoqda. Bu, o‘z navbatida, sanoatning global bozorga integratsiyasini kuchaytiradi.

10. *Mebel mahsulotlarini ishlab chiqarish hajmini 3 baravarga ko‘paytirish:* Mebel sanoati ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish va ishlab chiqarish hajmini uch baravarga oshirish bo‘yicha ijobiy o‘zgarishlar yuz bermoqda. Bu sohada yangi texnologiyalar va dizaynlar joriy etilmoqda, natijada mebel ishlab chiqarish bo‘yicha ichki talabni to‘liq qondirish imkoniyati yaratildi.

Ushbu rejalashtirilgan ishlar amalga oshirilgan va davom etayotganini ko‘rsatadi. Bularning barchasi O‘zbekistonning sanoat salohiyatini oshirish va iqtisodiy barqarorlikni ta’minlashga xizmat qilmoqda.

XULOSA

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak, O‘zbekistonda iqtisodiy barqarorlikka erishishda drayver sohalarning istiqbollari masalasi hozirgi sharoitda strategik ahamiyatga ega

bo‘lib, u milliy iqtisodiyotning zamonaviy bosqichda izchil rivojlanishini ta’minlashga xizmat qiladi. Tadqiqotlar va tahlillar asosida shuni aytish mumkinki, drayver sohalar sifatida sanoat, axborot texnologiyalari, logistika, kimyo va farmatsevtika, agrosanoat kompleksi, energetika kabi tarmoqlar iqtisodiy o‘sishni jadallashtirishda muhim o‘rin tutadi. Ushbu sohalarning samarali faoliyat yuritishi yalpi ichki mahsulotning ortishiga, bandlik darajasining yaxshilanishiga va eksport salohiyatining kengayishiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

Biroq mavjud imkoniyatlarga qaramay, bu tarmoqlarning salohiyati to‘liq ro‘yobga chiqarilmagan. Infratuzilma yetishmovchiligi, investitsiya resurslarining cheklanganligi, malakali ishchi kuchining yetishmasligi va byurokratik to‘siqlar kabi omillar rivojlanishga salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Shu nuqtai nazardan, iqtisodiy barqarorlikni ta’minlashda drayver sohalarning roli kuchaytirish uchun aniq strategik yondashuv va tizimli choralar zarur.

Birinchidan, drayver tarmoqlarning innovatsion rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash maqsadida ilmiy-tadqiqot faoliyati va texnologik transferni kengaytirish lozim. Bu borada davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini kuchaytirish, ilmiy muassasalar bilan sanoat korxonalari o‘rtasida uzviy aloqalarni yo‘lga qo‘yish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Ikkinchidan, infratuzilmani modernizatsiya qilish orqali ishlab chiqarishning samaradorligini oshirish mumkin. Ayniqsa, transport-logistika tizimini zamonaviylashtirish, energetika tarmog‘ini diversifikatsiya qilish va raqamli infratuzilmani kengaytirish drayver sohalarning rivojlanishiga katta turtki beradi.

Uchinchidan, investitsion muhitni yaxshilash va xorijiy sarmoyadorlar uchun qulay sharoit yaratish zarur. Bu borada soliq imtiyozlari, ma’muriy ruxsat olish tartiblarining soddalashtirilishi, huquqiy kafolatlarning oshirilishi muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, mahalliy investorlarga ham teng sharoitlar yaratish orqali ichki investitsion faollikni oshirish kerak.

To‘rtinchidan, mehnat bozorini zamon talablari asosida qayta tashkil etish, kasbiy-ta’lim tizimini drayver sohalar ehtiyojiga moslashtirish muhimdir. Malakali kadrlarni tayyorlash, ularning bilim va ko‘nikmalarini zamonaviy talablar darajasida rivojlantirish orqali sohalarning raqobatbardoshligini oshirish mumkin bo‘ladi.

Beshinchidan, drayver tarmoqlar faoliyatini tartibga soluvchi huquqiy-me’yoriy bazani takomillashtirish, samarali monitoring va baholash tizimini yaratish lozim. Shu orqali davlat boshqaruvi institutsional salohiyatini kuchaytirish va maqsadli rivojlanish strategiyalarini amaliyotga tatbiq etish mumkin.

Umumiy qilib aytganda, O‘zbekistonda drayver sohalarning istiqbolini to‘g‘ri baholash va ularni izchil rivojlantirish orqali iqtisodiy barqarorlikka erishish imkoniyati mavjud. Yuqorida berilgan takliflar mamlakatda barqaror iqtisodiy o‘sishni ta’minlash, aholi farovonligini oshirish va global raqobatbardoshlikni kuchaytirishga xizmat qiladi. Bu yo‘lda strategik rejalashtirish, ilmiy yondashuv va samarali boshqaruv muhim ahamiyatga ega. Shu bois, drayver tarmoqlarni ustuvor yo‘nalish sifatida belgilash va ularning faoliyatini kompleks tarzda rivojlantirish kelajakdagi iqtisodiy yutuqlarning poydevorini yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi “O‘zbekiston – 2030” strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-158-sonli Farmoni
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 15-avgustdagi “Hududlarda sanoat salohiyatini yanada oshirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-295-sonli Qarori
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 7-avgustdagi “Sanoat sohasida nufuzli xalqaro brendlar bilan hamkorlikni rivojlantirish va milliy brendlarni qo‘llab-quvvatlash chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-286-sonli Qarori
4. Shirinov S.E. Soliq risklari va ularni boshqarish: o‘quv qo‘llanma. –T.: OOO “DIADEMA NUR SERVIS”, 2023. – 228 bet.

5. Toshboyev M. Mintaqalarning ekologik-iqtisodiy xususiyatlari va ularning barqaror rivojlanish bilan bog‘liqligi // Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot. 2024. №1.
6. Abulkosimov H., Qo‘chqarov I.X. Xufyona iqtisodiyotning rivojlanishi sabablari va uning milliy iqtisodiy xavfsizlikka ta’siri // “Yangi O‘zbekiston iqtisodiyoti” jurnali 2-son 2025 yil, 11-14 b.
7. Mamatov M.A. Iqtisodiy o‘sish. O‘quv qo‘llanma. -T.: “Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi”, 2021 -384b.
8. Khujamurodov, A. (2020). PECULIARITIES OF CORPORATE STRATEGY AND RISK PREVENTION IN JOINT STOCK COMPANIES. Архив научных исследований, 35(1). извлечено от https://ejournal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/3456